

УДК [378:34(094)](477)

ДЕЯКІ ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сілін Є.С.

Донбаський державний педагогічний університет

У роботі досліджуються чинні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність системи вищої освіти України. Акцент зроблено на правових колізіях у діючому законодавстві про вищу освіту, з якими стикаються працівники кадрової служби, економісти та ректорат вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації. Вказується на ряд недоліків діючих нормативно-правових актів. Зроблені висновки і пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання в сфері вищої освіти України.

Ключові слова: правова колізія, кадрова політика, Класифікатор професій, науково-педагогічний працівник, посада.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Законодавство України у сфері вищої освіти базується на Конституції України і складається із низки законів України серед яких Закон України «Про вищу освіту» [1] та Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2] є основними нормативно-правовими документами, що регулюють діяльність системи вищої освіти. Закон «Про вищу освіту» спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб у суспільстві та держави у кваліфікованих фахівцях.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Правове регулювання суспільних відносин у сфері вищої освіти не обмежується лише Законом «Про вищу освіту». До першочергових завдань просування реформи вищої освіти слід віднести перегляд нормативної бази вищої освіти (накази Міністерства освіти і науки України, загальні Положення, стандарти, переліки спеціальностей і галузей знань та інше). Новий Закон «Про вищу освіту» обумовлює внесення змін та доповнень до чинного законодавства. На це прямо вказується у розділі XV «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону.

Не дивлячись на це, розробка нової нормативної бази вищої освіти йде дуже повільно. Більш того, прийняті навіть в останні декілька років Постанови Кабінету Міністрів України і накази Міністерства освіти і науки України далеко не завжди відповідають духу і букві Закону «Про вищу освіту». Також ми маємо говорити і про наявність недоліків та суперечностей у самому Законі «Про вищу освіту».

Мета статті. Наша робота ставить на меті дослідити правові колізії у діючому законодавстві про вищу освіту, з якими стикаються працівники кадрової служби, економісти та ректорат вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації. Задачі роботи полягають у наступному: розглянути особливості застосування Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» у кадровій політиці вищих навчальних закладів; означити існуючі суперечності у нормативно-правових актах про вищу освіту стосовно переліку посад науково-педагогічних працівників (на прикладі посади директора бібліотеки); визначити шляхи подолання виявлених правових колізії.

Виклад основного матеріалу. З 01 листопада 2010 року набрав чинності Національний класифікатор України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (далі – Класифікатор професій) [3], затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та спо-

живчої політики від 28 липня 2010 року № 327. У розділі «Основні положення» Класифікатора професій передбачено, що на підприємствах, в установах і організаціях записи про роботу вносять в установленому порядку в трудові книжки працівників відповідно до професійних назв робіт, зазначених у Класифікаторі професій.

Порядок ведення, обліку, зберігання та видачі трудових книжок регулюється відповідно Кабінетом Міністрів України (постанова «Про трудові книжки працівників» від 27 квітня 1993 року № 301 [4]) та центральним органом виконавчої влади з питань праці (Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників [5]). Пунктом 2.14 цієї Інструкції передбачено, що записи про найменування роботи, професії або посади, на яку прийнято працівника, виконуються для робітників та службовців відповідно до найменування професій і посад, зазначених у Класифікаторі професій.

Таким чином, на законодавчому рівні закріплено обов'язковість використання норм Класифікатора професій у кадровій політиці підприємства. У разі порушення встановленого порядку ведення, обліку, зберігання та видачі трудових книжок посадові особи несуть дисциплінарну, а в передбачених законом випадках – іншу відповідальність.

Типові штатні нормативи бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації [6] передбачають посаду «директор (завідувач) бібліотеки». Але у Класифікаторі професій [3] відсутня професія «директор бібліотеки», наявна лише така професія як «завідувач бібліотеки» (код 1229.6 керівники підрозділів у сфері культури, відпочинку та спорту). У той же час згідно з частиною 1 статті 55 Закону України «Про вищу освіту» [1] однією з основних посад науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації є посада «директор бібліотеки». Таким чином, діючий Закон «Про вищу освіту» містить посаду, яка відсутня в Класифікаторі професій.

Аналогічна проблема постає з посадами робітників, які здійснюють обслуговування та ремонт будинків і споруд вищих навчальних закладів. При складанні штатного розпису вищій навчальний заклад користується, зокрема, Міжгалузевими нормами чисельності робітників, що обслуговують громадські будівлі, затверджені наказом Міністра № 105 від 11.05.2004 [7] та наказом Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26.08.2005 № 557 [8].

При порівнянні цих нормативно-правових актів між собою, та іншими, які також визначають посаду робітника з обслуговування й ремонту: Класифікатором професій та довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 87 «Житлове та комунальне господарство населених пунктів») [9], бачимо, що наказ Міністерства освіти і науки України № 557 [8] різко дисонує з іншими нормативно-правовими актами і по суті є майже вичерпним переліком посадових обов'язків відповідних працівників, з якими можна ознайомитися у Довіднику квалі-

фікаційних характеристик професій працівників, випуск 87 [9].

Розглянуті вище правові колізії між нормативно-правовими актами мають ряд негативних наслідків як для керівництва вищих навчальних закладів так і для самих працівників вишу, адже на підставі записів у трудовій книжці встановлюються загальний та страховий стаж, останній враховується під час призначення пенсій, наданні щорічних додаткових відпусток, укладенні договору про повну матеріальну відповідальність тощо.

З іншого боку, у ході перевірки суб'єктів господарювання державним департаментом нагляду за додержанням законодавства про працю зазвичай досліджуються такі питання: відповідність Класифікатору професій назв професій та посад, зазначених у штатних розписах; відповідність Класифікатору професій записів про роботу у трудових книжках працівників; наявність та відповідність нормам законодавства розроблених посадових інструкцій працівників. Виявлені порушення тягнуть за собою відповідальність роботодавця згідно до чинного законодавства України.

У законодавстві України категорія «науково-педагогічні працівники» вперше закріплена у Законі «Про освіту» від 23 травня 1991 р. [10], відповідно до статті 38 якого одним з основних видів діяльності вищих навчальних закладів є підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, а також атестація наукових та науково-педагогічних працівників.

На сьогодні діє низка переліків посад науково-педагогічних працівників, які містяться у наступних нормативно-правових актах: Закони України «Про вищу освіту» [1], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2], постанови Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 963 «Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [11], від 4 березня 2004 р. № 257 «Про затвердження переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до статті 24 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [12], від 14 квітня 1997 р. № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» [13], наказ Міністерства освіти і науки України від 26 вересня 2005 № 557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» [14].

У статті 55 Закону України «Про вищу освіту» [1] міститься уточнення: «повний перелік посад науково-педагогічних і педагогічних працівників вищих навчальних закладів установлюється Кабінетом Міністрів України». На виконання цієї статті ще у 2015 році розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження повного Переліку посад науково-педагогічних та

педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [15], яку досі не прийнято. Як наслідок, під час нормативно-правового регулювання для науково-педагогічних працівників гарантій, пільг, компенсацій, в тому числі з оплати праці та пенсійного забезпечення, це призводить до неоднозначності застосування переліку, зокрема неправильного зазначення посад, неточностей посад за назвою, віднесення до науково-педагогічних працівників інших працівників, які не можуть бути віднесені до них. У зв'язку з цим особам, що виконують сторонню по суті роботу, безпідставно надаються пільги та компенсації, що встановлені для науково-педагогічних працівників, а науково-педагогічні працівники безпідставно позбавляються таких пільг і компенсацій.

Проілюструємо ці колізії норм законів на прикладі посади директора бібліотеки вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації.

У статті 55 Основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищих навчальних закладів та порядок їх заміщення Закону України «Про вищу освіту» [1] говориться: «1. Основними посадами науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів є:... 5) директор бібліотеки...» але у діючому Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників [11], останні зміни до якого внесено 20 квітня 2016 року, посада директора бібліотеки так і не віднесена до посад науково-педагогічних працівників чи педагогічних працівників навчальних закладів!

Оскільки перевагу мають приписи законів як нормативно-правових актів, що наділені верховенством і вищою юридичною силою, то, на перший погляд, директор бібліотеки є науково-педагогічним працівником, але, пункт 3 статті 55 Закону «Про вищу освіту» [1] покладає визначення повного переліку посад науково-педагогічних і педагогічних працівників вищих навчальних закладів на Кабінет Міністрів України. Тому директор бібліотеки вищого навчального закладу не є науково-педагогічним працівником.

Як наслідок, значно погіршується соціально-економічний стан директора бібліотеки вищу, оскільки може бути невірно обчислено страховий стаж такого працівника, а зважаючи на те, що відповідних змін до постанов Кабінету Міністрів

України від 14 квітня 1997 року № 346 [13] та від 14 червня 2000 р. № 963 [11] досі не внесено, на сьогодні тривалість щорічної основної відпустки такого директора становить 24 календарних дні, а додатково за ненормований робочий день, яка надається на загальних підставах, – до 7 календарних днів.

Висновки і пропозиції. Для подолання виявлених правових колізій у діючих нормативно-правових актах вищої освіти необхідно:

1. Внести зміни у Національний класифікатор України ДК 003: 2010 «Класифікатор професій» стосовно посади «завідувач бібліотеки» (код 1229.6), шляхом заміни її на нову – «директор (завідувач) бібліотеки» (код 1229.6);

2. Внести зміни у наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» № 557 від 26 серпня 2005 р. стосовно посади «робітники I–VI кваліфікаційних розрядів, зайняті: ремонтом та обслуговуванням водопровідних та каналізаційних систем, ремонтом та виготовленням меблів та інших виробів з деревини, ремонтом та виготовленням взуття, експлуатацією та обслуговуванням котелень; ремонтом та обслуговуванням технологічного обладнання та електрообладнання; у будівництві, на ремонтно-будівельних і ремонтно-монтажних роботах, та робітники навчально-виробничих (навчальних) майстерень» шляхом заміни її на нову «робітник з комплексного обслуговування й ремонту будинків»;

3. Прискорити прийняття проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження повного Переліку посад науково-педагогічних та педагогічних працівників вищих навчальних закладів».

У ході реформування вищої освіти велику увагу треба приділяти попередженню колізій у законодавстві – заходам, що дозволяють запобігти появі колізій ще на стадії підготовки, прийняття та введення в дію нормативних актів до набуття ними чинності. Важливе значення для попередження колізій має суворе додержання правил законодавчої техніки, наприклад, послідовне узгодження проєктованих норм із системою чинних норм права.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/>.
3. Національний класифікатор України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dk003.com/>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про трудові книжки працівників» від 27.04.1993 № 301 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/301-93-%D0%BF>
5. Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 № 58 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93>
6. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Типові штатні нормативи бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації» від 27.09.2012 № 1058 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1730-12>
7. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Міжгалузеві норми чисельності робітників, що обслуговують громадські будівлі (будівлі управління, конструкторські і проєктні організації)» від 11.05.2004 № 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart72/idx72479.htm>

8. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26.08.2005 № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05>
9. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/>.
10. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» від 14.06.2000 № 963 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF>
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до статті 24 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 04.03.2004 № 257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/257-2004-%D0%BF>
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» від 14.04.1997 р № 346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF>
14. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26.09.2005 № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05>
15. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження повного Переліку посад науково-педагогічних та педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aphd.ua/povnyi-perelik-posad-naukovo-pedahohichnykh-ta-pedahohichnykh-pratsivnykiv-vnz/>.

Силин Е.С.

Донбасский государственный педагогический университет

НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ КОЛЛИЗИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В работе исследуются действующие нормативно-правовые акты, регулирующие деятельность системы высшего образования Украины. Акцент сделан на правовых коллизиях в действующем законодательстве о высшем образовании, с которыми сталкиваются работники кадровой службы, экономисты и ректорат высшего учебного заведения III – IV уровней аккредитации. Указывается на ряд недостатков действующих нормативно-правовых актов. Сделаны выводы и предложения по совершенствованию правового регулирования в сфере высшего образования Украины.

Ключевые слова: правовая коллизия, кадровая политика, Классификатор профессий, научно-педагогический работник, должность.

Silin E.S.

Donbass State Teacher's Training University

SOME LEGAL CONFLICTS IN HIGHER EDUCATION

Summary

The paper investigates the existing normative-legal acts regulating the activities of the higher education system of Ukraine. The focus was on legal collisions in the existing legislation on higher education faced with human resources and university administration of higher educational establishment. Specified on the row of lacks of operating normatively-legal acts. The done conclusions and suggestions are in relation to perfection of the legal adjusting in the sphere of higher education of Ukraine.

Keywords: legal collision, HR policy, Classifier of professions, scientific and pedagogical staff, position.